

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Іванова Олега Володимировича «Зовнішня політика і дипломатія Мао Цзедуна: історичний аспект (1945 - 1976 рр.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія

Реальне сходження України як незалежної держави значно активізувало вітчизняні наукові дослідження, присвячені різним проблемам як трансформаційних перетворень, так і питанням пізнання сучасного світу в контексті системно-цивілізаційних змін, практики соціально-економічної модернізації. Перед науковцями України постало ціле коло невідкладних завдань щодо дослідження проблем сучасного державотворення, оптимального входження Вітчизни в систему міжнародних координат, вивчення тих явищ і складових чинників, що детермінують формування власного місця в нинішньому світі. Саме під таким кутом зору слід розглядати дослідження дисертанта Іванова Олега Володимировича. Адже місце та роль Китайської Народної Республіки (КНР) у сучасному світі важко переоцінити з огляду на те, що нині це одна з найпотужніших держав на міжнародній арені. Ставши однією із провідних економік світу, КНР становить особливий науковий інтерес щодо шляхів її зростання й утвердження в системі міжнародного протистояння та дипломатичних зіткнень другої половини ХХ століття. Закладені тогочасним Пекіном підвалини і обстоювання КНР національних інтересів з часом уможливили утвердження країни не лише як лідера регіону, але й держави на рівні світових акторів сучасної історичної доби.

Саме уважне знайомство та детальний аналіз дисертації «Зовнішня політика і дипломатія Мао Цзедуна: історичний аспект (1945 - 1976 рр.)» Іванова О.В. дозволяє надати загальну оцінку його роботи та сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності дисертаційного

дослідження, ступеня обґрунтованості основних наукових положень, висновків, рекомендацій, достовірності, наукової новизни й практичного значення доробку.

Дисертаційне дослідження, яке винесене на захист, є вельми актуальним як з наукової точки зору, так і з огляду на виклики, з якими зіткнулася наша держава і суспільство. Для вітчизняної науки становить науковий та прикладний інтерес китайська зовнішня політика повоєнних десятиліть, її еволюція, а також феномен високих і стійких темпів економічного зростання, їх внутрішні чинники. У такій площині особливим постає період правління Мао Цзедуна, детермінуючі причини й форми вияву його політики та їх реальні результати, які мали безпосередній вплив на національні інтереси переважної більшості держав регіону.

Ретельне вивчення та аналіз зовнішньополітичної діяльності Мао Цзедуна є вкрай важливим та затребуваним для нинішньої України та її зовнішньополітичної діяльності з огляду на історичні паралелі. Китай пройшов шлях принципових змін зовнішньої політики у бік США, Західної Європи і Японії на початку 1970-х років, долаючи засади «вічної дружби» 1950-х років з Москвою. Аналогічні виклики стоять перед нашою державою – вийти із силового поля Кремля та не втратити національну самобутність, ствердити власний державний і демократичний поступ.

Як свідчить аналіз, у своєму дисертаційному дослідженні Іванов О.В. спирається на наукове вивчення, аналіз доволі широкого кола джерел та літератури, оригінальних матеріалів, а також і на солідну практику дипломатичних відносин КНР. Дослідження виконано в рамках науково-дослідних тем кафедри всесвітньої історії Чорноморського державного університету імені Петра Могили і є складовою теми «Країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону в ХХ–ХХІ століттях: історія, зовнішня політика, дипломатія» (державний реєстраційний номер 0110U000739).

Уважно ознайомившись з дисертаційною роботою Іванова О.В., відзначаю, що в ній з'ясовані ступінь наукового опрацювання обраної теми у

вітчизняній та зарубіжній літературі, запроваджено країнознавчий підхід до розгляду доступних літературних джерел. Дисертант слушно опрацював великий масив джерел та літератури радянського періоду, сучасної вітчизняної історіографії, а також західної та східної історичних шкіл, що стосуються взаємовідносин КНР вказаного періоду, здійснив наукову класифікацію документів, сформулював основні методологічні принципи дослідження. Зокрема, ним виділено окремо групи джерел вітчизняного та зарубіжного походження, багато з яких вводяться вперше до наукового обігу у вітчизняному історичному дискурсі та дають можливість мінімізувати суб'єктивні підходи до аналізу діяльності такої непересічної особистості як Мао Цзедун. Цьому аналізу присвячено перший історіографічний розділ дисертаційного дослідження (стор.10 – 32).

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, хочу однозначно підтримати цей науковий доробок та самого автора, а також наголосити, що його праця має логічну структуру, їй притаманні чіткий та зрозумілий виклад матеріалу. Дисертант дає низку слушних власних визначень, положень, аргументованих висновків. Аналіз матеріалів, подій та фактів в роботі здійснено на основі таких історичних методів як порівняльний, типологічний, історико-системний, а також загальнонаукових методів тощо.

Кожний із запропонованих розділів дисертації по-своєму цікавий і логічно вписується у загальну канву дослідження. Зверну увагу на те, що загально-теоретичні засади й історіографія розглядаються дисертантом у першому розділі, а наступні окремі розділи дисертації присвячені аналізу «США і західноєвропейським країнам у дипломатичній діяльності Мао», «Радянсько-китайським відносинам Мао Цзедуна», «Дипломатії і зовнішній політиці Мао Цзедуна щодо країн «Третього світу». Причому, відповідно всі розділи мають ще по кілька підрозділів, загальна чисельність яких складає десять підрозділів, кожний з яких присвячується розкриттю ключових питань із відповідних досліджуваних проблем. Автором складені також додатки, які посилюють змістовну частину роботи.

Достовірність і новизна дослідження. Реалізуючи поставлені завдання щодо проведення всебічного комплексного аналізу зовнішньо-політичних стратегій Китайської Народної Республіки за часів правління Мао Цзедуна (1949-1976), автор розкриває не лише специфіку політичного курсу Мао, але й слушно аналізує особливості, еволюцію міжнародних зв'язків Пекіна з Москвою протягом досліджуваного періоду (стор.62 – 106), реконструює дипломатичні відносини КНР з країнами Західної Європи (зокрема, за допомогою дипломатії у Південно-Східній Азії), та визначає пріоритети співробітництва маоїстського періоду з країнами Латинської Америки.

Досить слушним є висвітлення та аналіз зовнішньополітичних підходів Мао Цзедуна та їх вплив на перебіг подій у радянсько-китайських взаєминах, на позиціонування Пекіну у трикутнику США – КНР – СРСР. Достатньо важливим є з'ясування дисертантом засобів «боротьби КНР за лідерство» серед країн так званого третього світу та «перезавантаження ним цієї політики після «культурної революції» (стор.133 – 169). Автор надає періодизацію відповідним відносинам, розкриває їх характер, структуру та динаміку. І в цьому зв'язку цікавими та мотивованими є запропоновані підходи та оцінки, які посилюють аргументацію дисертанта.

Загалом уважне знайомство з дисертацією, авторефератом та публікаціями дають мені всі підстави впевнено стверджувати, що основні положення та висновки, що знаходяться в них, зокрема у дисертаційній роботі, вагомо і аргументовано доведені й не викликають принципових заперечень. Автореферат вміщує головні положення дисертаційної праці, а наукові публікації автора з достатньою повнотою репрезентують її зміст. За темою дослідження автором опубліковано 10 наукових праць, 5 з яких – у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні, 3 – у збірниках матеріалів наукових конференцій. Це є свідченням фахової підготовки дисертанта та успішної спрямовуючої підтримки його наукового керівника – знаного організатора науки, доктора історичних наук, професора Пронь Сергія Вікторовича.

Загальні висновки дисертації (стор.170 – 172) постають науково виваженими й достатньо аргументованими, логічно виходять із розв'язаних автором поставлених мети і завдань та достатньо повно розкривають зовнішню політику і дипломатію Мао Цзедуна повоєнного періоду по 1976 рік. Також хочу однозначно підтримати обґрунтований загальний висновок автора про те, що за епохи Мао Китай досяг значних успіхів у міжнародній політиці, в утвердженні КНР в колі держав і народів регіону і світу. Значне піднесення Китаю відчутно змінило міжнародну політичну ситуацію та стало все більше впливати на баланс сил у глобальних вимірах.

Глибокий аналіз дисертації та автореферату дають всі підстави однозначно стверджувати, що дисертація є науково виваженим, завершеним історичним дослідженням, яке поповнює вітчизняне китаєзнавство. Висновки, зроблені автором, обґрунтовані та логічні.

Дисертаційна праця Іванова О.В. є комплексною, завершеною науковою працею, яка містить у собі сукупність відповідних висновків та наукових положень, має теоретичне і практичне значення, свідчить про особистий внесок автора у історичну науку.

У той же час я б погрішив із істиною, не вказавши на те, що робота не позбавлена окремих недоліків, упущень чи огрішностей. **По-перше**, це відноситься до такої частини як аналіз джерел та літератури, що стосується теми дослідження. Якщо цілком логічним видається згрупованість праць науковців за відповідними країнами та періодами дослідження, то аналіз і залучення вітчизняних праць виглядає неповним. Так, автор вказує і використовує напрацювання відомих китаєзнавців України, зокрема, Л.О.Лещенка, С.О.Шергіна, О.Г.Білоруса, В.Г.Ціватого, але праці молодих дослідників згадує лише побіжно.

По-друге, досліджуючи зовнішню політику і дипломатію Мао, слід підходити до їх аналізу значно ширше або навіть глобально. Наприклад: майже «виपाє» із загального контексту так званий африканський напрям тогочасної

китайської політики. А він був і залишається доволі суттєвою складовою зростання впливу КНР у світі.

По – третє, сповідуючи засади об'єктивності, автор доволі повно використав праці американських, англійських, японських, китайських авторів, що, безумовно, підвищує якісний рівень дисертації. Проте, заради історичної правди, варто було б виокремити й те, що деякі американські діячі не тільки активно підтримували дипломатію Мао Цзедуна, але й брали участь у «культурній революції» (Джордж Хейтем, Юліан Шуман, Франк Кое, Девід Крук, Соломон Адлер та ін.)

По – четверте, у окремих випадках текст дисертації має огріхи редакційного плану. Такі твердження автора, як наприклад: «...втрата Китаю викликала у Сполучених Штатах хвилю реакції, що створила чимало труднощів Трумену...» (стор.58), або «...експорт радянських машин та устаткування у Китай сприяв успішному здійсненню індустріалізації цієї країни...» (стор.77) мають відверто публіцистичний, а не науковий характер. Уникнення подібного стилю, а також русизмів, які є у авторефераті та в дисертації – це ще не реалізований резерв дослідника.

По – п'яте, успіхи та відтворення віднайдених автором особливостей і розбіжностей підходів у складі керівництва тогочасного Китаю не завжди вміло подаються у тексті. Так, стверджуючи про наявність у керівництві КПК двох таборів, – «прорадянського» та «проамериканського» – які уособлювали Лю Шаоці та Чжоу Еньлай, автор при цьому (стор. 145) нічого не з'ясовує стосовно позиції самого Мао Цзедуна. Проте це уможливило б більш повне проникнення до спонукальних чинників діяльності і позиції тогочасного лідера Китаю.

Проте висловлені зауваження мають здебільшого рекомендаційний характер і не применшують загалом високої оцінки всієї роботи, яка є цілісним, завершеним самостійним й оригінальним дослідженням, що повністю відповідає сучасним вітчизняним вимогам до такого рівня робіт.

Таким чином, представлене дисертаційне дослідження Іванова Олега Володимировича «Зовнішня політика і дипломатія Мао Цзедуна: історичний аспект (1945 – 1976 рр.)» відповідає Вимогам та Порядку присудження наукових ступенів кандидата наук, які чинні в Україні сьогодні, а дисертант заслуговує присвоєння йому наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02- всесвітня історія.

**Доктор історичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
директор Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»**

А.І.Кудряченко

27 листопада 2017 р.